

УДК 330.837(330.322+332.122)(477.7)
JEL E620, R510, R580

ЛАЙКО О.І.

*д-р екон. наук,
ст. наук. співроб.*

*Інститут проблем ринку та економіко- екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: alexlayko@gmail.com*

ЧЕХОВИЧ З.В..

пров. інженер

*Інститут проблем ринку та економіко- екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: zv.chehovich@gmail.com*

НАУМЕНКО Ж.Г.

пошукувач

*Інститут проблем ринку та економіко- екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Проаналізовано сутність та склад економічної категорії «інвестиційний клімат» з врахуванням сучасних бачень інвесторів, вимог національного та міжнародного законодавства. Запропоновано концептуальний підхід до підвищення рівня сприятливості інвестиційного клімату, на прикладі Українського Причорномор'я, за рахунок податкових важелів регулювання в умовах децентралізації бюджетів територій.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інституціональні важелі формування інвестиційного клімату, інвестиційний клімат Українського Причорномор'я

LAIKO O.I.,

Dr.Sc. (Economics),

*Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the
National Academy Of Sciences Of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukrain*

CHECHOVICH Z.V.,

*Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the
National Academy Of Sciences Of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukrain*

NAUMENKO ZH.H.

*Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the
National Academy Of Sciences Of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukrain*

INSTITUTIONAL SUPPORT OF INVESTMENT CLIMATE FORMATION IN UKRAINIAN BLACK SEA REGIONS

It is analyzed the essence and structure of economic category "investment climate" in view of modern visions of investors and according to the requirements of national and international legislation. A conceptual approach to the improving of favorable investment climate, on the example of Ukrainian Black Sea, through tax levers of regulation in a decentralized budgets areas is designed. It is proposed to introduce the norm of the exemption from profit tax of a financial result that is invested in the economic activity of a domestic entity for the implementation of an investment project, but onle when provided wage level of employees in this project is at least twice more than the amount of the average wage by such type of economic activity where the project is implemented or should be. The implementation of this proposal will require the amendment of Tax Code of Ukraine and as a result will be a powerful tool for stimulating of the development of investment activity in the community without the need for approval of the special legal status of individual territories. This approach corresponds to the principle of observance of the general economic conditions and

rules of the conducting of economic activity on the conditions of equal competitive advantages and opportunities. Also, the method of this tax exemption will not only stimulate the growth of wage payments, which will increase social standards in the territories, but will allow to implement a project approach to the stimulating of investment activity, when the object of the benefits is a specific investment project and not an economic entity. The proposed in the article approach is characterized by economic efficiency and is determined to minimize the political and other risks that would occur when using traditional instruments – the introducing of special modes of business activity conduction.

Key words: Investment climate, institutional levers of investment climate formation, investment climate of the Ukrainian Black Sea region

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Протягом всієї історії незалежної України питання поліпшення інвестиційного клімату якісно та комплексно вирішити не вдалось, оскільки спроби законодавчо встановлювати пільги для ведення певних видів господарської діяльності, створення спеціальних (вільних) економічних зон, індустріальних парків та територій пріоритетного розвитку не призвели до залучення значних обсягів інвестицій на довгострокову перспективу. Сформувані сприятливі для залучення капіталовкладень середовище в країні та в окремих територіях намагались органи державної влади на різних рівнях за допомогою застосування різного роду заходів та стимуляторів, самостійно та на засадах залучення представників бізнесу і громадськості, однак більшість стимулюючих дій носила несистемний характер і сформувані належне інституціональне забезпечення для стабільного залучення капіталовкладень не вдалось. Численні спроби активізувати інвестиційну діяльність на окремих територіях, які характеризуються підвищеною проблемністю умов ведення господарської діяльності або ж навпаки, які наділені надзвичайно сприятливими передумовами для провадження певних видів бізнесу, здійснювались за допомогою надання таким територіям статусу зі спеціальними умовами господарювання, вільних економічних зон тощо. Однак вільні економічні зони приваблювали підприємців через можливості щодо оптимізації оподаткування і не виконували належної системоутворюючої функції в національному інвестиційному процесі. Невдалий досвід створення спеціальних територій для сприяння інвестиційному розвитку [1, 2] та сучасні ризики політичних спекуляцій навколо цього питання роблять даний інструмент стимулювання інвестиційної діяльності неефективним і непридатним для підтримки інвестиційного розвитку регіонів. В той же час процес добровільного об'єднання громад, який розпочато в Україні завдяки прийняттю Закону «Про добровільне об'єднання громад» [3] та відповідні зміни в податковому і бюджетному законодавстві створюють додаткові і нові можливості для фінансового забезпечення інвестиційної діяльності на території громад. Нормативні перспективи активізації інвестиційних процесів загального характеру обумовлюють необхідність формування додаткових концептуальних наукових засад і методичних положень для забезпечення створення цілісного і комплексного інституціонального забезпечення провадження інвестиційної діяльності в регіонах та на територіях базового рівня (на прикладі Українського Причорномор'я).

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питання інституціонального забезпечення економічного розвитку систем комплексно висвітлено в роботах Т. Веблена, Дж. Коммонса, Р.Коуза, Д.Норта, Ф. Фукуями, де розкривається сутність впливу нормативно-правових, неформальних, гуманітарних, соціо-психологічних факторів на економічний розвиток на макро-, мезо- і мікрорівнях. Питання інституціонального забезпечення провадження інвестиційної діяльності в Україні на національному рівні та у територіальному вимірі висвітлили в своїх роботах Шульц С.Л., Вовканич С.Й., Максимчук М.В., Сторонянська І.З., Іщук С.О. Питання інституціональної підтримки інвестицій в соціально-економічний розвиток регіонів в аспекті стимулювання розвитку територіальних громад розкриті в роботах Б.В. Буркинського В.Ф. Горячука, О.І. Лайка [4], В.М. Осипова, О.А. Єрмакової. Однак класичні заходи стимулювання інвестиційної активності за допомогою створення податкових преференцій на території вільних економічних зон не є ефективними в умовах сучасних трансформаційних змін, тому необхідною стає розробка інституціонального забезпечення інвестиційного розвитку регіонів з використанням інструментів і заходів податкового та іншого стимулювання розвитку громад, які стають доступними в рамках проведення реформи адміністративно-територіального устрою в країні (на прикладі Українського Причорномор'я).

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиції є одним з найбільш потужних фінансових стимуляторів соціально-економічного розвитку територій, особливо в умовах впливу кризових явищ та нестачі внутрішніх резервів поживлення суспільного виробництва. Динаміка кількості та якості інвестицій залежить від стану ділового середовища в системі господарювання на

певній території, тобто від інвестиційного клімату.

Показники динаміки залучення інвестицій в економіку регіонів України свідчать про відсутність належних умов для надходження капіталу в довгостроковій перспективі, тобто стан інвестиційного клімату є незадовільним. Незважаючи на численні дослідження теоретичних аспектів теми інвестиційного клімату та на практичні спроби активізувати інвестиційну діяльність шляхом створення спеціальних (вільних) економічних зон інвестиційна активність в регіонах України, і зокрема в Українському Причорномор'ї, залишається вкрай низькою. Дане питання є особливо актуальним для Українського Причорномор'я, оскільки дана територія характеризується суттєвим ресурсним забезпеченням і вигідним географічним розташуванням, однак вплив цих факторів разом із заходами по активізації інвестиційної діяльності не приносять очікуваних позитивних зрушень в динаміці та якості інвестиційної діяльності в регіоні. Зусилля по створенню вільних економічних зон ("Порто-Франко" і "Рені") не приносять очікуваних результатів та позитивні зрушення, викликані наданням пільгових умов оподаткування, ліцензування тощо є не тривалими і не характеризуються життєздатністю. Здебільшого відбувається використання суб'єктами господарювання пільгових умов оподаткування для оптимізації витрат. Тому актуальним завданням є розробка дієвих в прикладному аспекті заходів покращення інвестиційного клімату регіону (на прикладі Українського Причорномор'я) на основі проведення глибокого аналізу сутності та причин несприятливості інвестиційного клімату регіону, вивчення і врахування позитивних і негативних сторін наявного вітчизняного та іноземного досвіду підвищення рівня привабливості та сприятливості інвестиційного клімату території.

Формування сприятливого інвестиційного клімату для забезпечення активізації соціально-економічного розвитку національної системи господарювання та регіонів є стратегічним завданням для держави з огляду на постійну потребу в фінансових ресурсах, підсилену наслідками світової фінансової кризи, та з огляду на практичну відсутність інституціонального іноземного інвестування і якісно суттєвих капіталовкладень, які б спрямовувались на модернізацію економічної системи. Особливої ролі питання інвестиційної привабливості регіонів набуває в умовах прийнятого курсу на децентралізацію [5] та добровільне об'єднання територіальних громад [3]. Соціально-економічна самодостатність та набуття додаткових повноважень громадами в адміністративному аспекті мають бути доповнені реальними можливостями щодо залучення інвестицій та провадження господарської діяльності на умовах значно більшої самоврядності. Тому питання державного регулювання і забезпечення сприятливого інвестиційного клімату на регіональному рівні набуває особливої актуальності.

Визначення терміну "інвестиційний клімат" та розкриття його складових, на які належить здійснювати регуляторний вплив державою не наведено в діючому законодавстві, хоча окремі елементи впливу на інвестиційний клімат нормативно оформлені. Законодавчу основу формування і регулювання інвестиційного клімату в країні становлять ряд законів (Закони України "Про інвестиційну діяльність", в якому встановлюються загальні засади провадження інвестиційної діяльності в країні, "Про режим іноземного інвестування", "Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць"), проектів законів, які мають стимулювати інвестиційну активність ("Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання залучення інвестицій", "Про стимулювання інвестиційної діяльності в сільській місцевості"), ряд постанов Кабінету Міністрів України та Указів Президента, а також міжнародні акти, ратифіковані Україною (Вашингтонська Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами - ратифікована в березні 2000 року [6]).

Незважаючи на відсутність офіційного визначення категорії інвестиційного клімату, можна стверджувати, що сприятливий інвестиційний клімат, в розумінні інвестора або суб'єкта господарювання, який провадить діяльність в даній економічній системі, - це наявність комфортних умов для ведення ділової активності з можливостями отримання економічного ефекту. Таке визначення є адекватним сутності інвестиційного клімату, відповідно до критеріїв, що встановлюються міжнародними рейтинговими інституціями: Pricewaterhouse Coopers [7] та World Bank [8].

В сучасних наукових дослідженнях, в теоретичному аспекті поняття інвестиційного клімату має різні трактування і характеризується, здебільшого, як сукупність умов ведення інвестиційної діяльності. Категорія інвестиційної привабливості розглядається на макроекономічному рівні, на

рівні регіонів, підприємств і більшість авторів під інвестиційним кліматом розуміє сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які враховує інвестор, приймаючи рішення щодо здійснення капіталовкладення [9]. Також інвестиційний клімат може визначатись як сукупність умов реалізації капіталовкладень, які історично склались у певній економічній системі [10, 11]. Отже можна стверджувати, що остаточного визначення категорії інвестиційного клімату не існує, однак така категорія є комплексною, потребує розгляду в процесі дослідження за своїми складовими і практично відчувається інвесторами та іншими учасниками інвестиційного процесу у вигляді наявних умов, можливостей і якісного забезпечення процесу провадження і подальшого супроводження капіталовкладень у відповідній економічній системі. Ті фактори і складові умов ведення господарської діяльності та освоєння капіталовкладень, які в практичному аспекті є найбільш суттєвими для інвесторів і найбільш впливовими, вважаємо, являють собою релевантні характеристики інвестиційного клімату, та які мають бути враховані при провадженні регуляторної політики.

Інвестиційний клімат визначає спроможність інституціонального середовища території забезпечити успішність реалізації інвестиційних проектів, а також є мірилом інвестиційної конкурентоспроможності території, оскільки в умовах розширення транскордонного співробітництва роль регіонів та більш дрібних територіальних утворень (наприклад NUTS2, NUTS3, LAU1, LAU2, а для України - це районів, сіл або об'єднаних територіальних громад) в процесі міжнародного інвестиційного конкурування зростає.

В 2016 році опитування щодо визначення стану інвестиційного клімату в Україні без розбивки на регіони проводить Американсько-Українська Бізнес Рада за підтримки Фондації Блейзера [12], а одне з найбільш ґрунтовних опитувань і досліджень інвестиційного клімату всіх регіонів України було проведено за підтримки компанії Chemonics по проекту Local Investments and National Competitiveness (LINK) [13] і за участю Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва [14], яке було проведено шляхом анкетування реальних інвесторів, які працюють в Україні (вітчизняних та іноземних). Дослідженням було охоплено близько 130 компаній, які ведуть свою діяльність в 16 регіонах України.

Переважно більшість проблем, які виникають у інвесторів вони згодні вирішувати самостійно і здатні на це, за умови, що для цього є відповідне сприятливе інституціональне середовище.

Перелік складових інвестиційного клімату, визначений за результатами досліджень по проекту LINK відповідає класичному переліку і визначає такий порядок їхнього чередування, згідно виявленої значущості (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг складових інвестиційного клімату для регіонів України*

Фактори за дослідженнями по проекту LINK	Складові інвестиційного клімату	Місця в рейтингу
рівень регуляторного впливу (вирішення ліцензійних, митних, земельних питань тощо) - № 3 - 11,8% + № 4 - 11, 03% + № 5 - 10,27% = 33,1%;	стан регуляторного середовища	1
процесуально-правова складова (процес реального виконання законодавства, офіційних норм і правил, гарантування прав власності, підкріплене реальними діями) + стан неформальної гуманітарно-моральної, традиційної складової - № 1 - 22,8%.	процесуально-правова складова щодо реального виконання і дотримання законодавства	2
	стан неформальної гуманітарно-моральної, традиційної складової	3
рівень податкового впливу + законодавче забезпечення ведення господарської діяльності - №2 - 14,45 %	стан податкового середовища	4
стан загального макроекономічного забезпечення та стан політичного середовища - № 6 - 5,70%	стан загального макроекономічного забезпечення та стан політичного середовища	5

* - складено за даними [13, 14]

Інтегральною оцінкою інвесторів, які працюють в Україні, стало помірно позитивне враження від національної економіки завдяки багатим природним ресурсам, зручному географічному розташуванню, готовності населення, представників локальних громад, науки та деяких представників місцевої влади і місцевих суб'єктів господарювання співпрацювати, налагоджувати

діалог і сприяти реалізації інвестиційних проектів. Але було висловлено рішучу неготовність переходити до фази стратегічного інституціонального інвестування через ряд перелічених вище причин і, головне, через негарантованість і незахищеність прав власності [14, с. 14]. Але існує можливість налагодження довгострокового інвестиційного співробітництва з регіонами України за умови покращення стану інвестиційного клімату. Виявлені особливості інвестиційного клімату для 16 регіонів України, де були проведені опитування за проектом ЛІНК охоплюють і регіони Українського Причорномор'я, тому визначені вище характеристики інвестиційного клімату є актуальними для даної місцевості.

Ґрунтовна та комплексна оцінка якісної складової інвестиційного клімату регіонів та країни у формалізованому вигляді здійснюється рейтинговими агенціями.

Внутрішня політична нестабільність, військовий конфлікт на Сході країни та надмірний вплив неформального інституціонального середовища, сформованих корупційних традицій є одними з найпотужніших негативних факторів, які впливають на рівень інвестиційної привабливості України, і які відмічені Міжнародним альянсом захисту прав власності (Property Rights Alliance) в індексі захисту прав власності (The International Property Rights Index) [15]. Серед 128 досліджених країн світу Україна зайняла в 2016 році 115 місце і в регіоні Східної Європи 19-те місце із 20 можливих, випередивши лише Молдову. Дослідження по регіонах всередині країни не проводиться агенцією, але в умовах єдиного правового поля в країні та без суттєвих диференціацій в найближчому майбутньому в умовах добровільного об'єднання громад, для Українського Причорномор'я дана проблема з незахищеністю прав власності є актуальною також.

За рейтингом ведення бізнесу, який розраховується Світовим банком, Україна займає 80-те місце із 190 досліджуваних держав станом на кінець 2016 року і поліпшила свої позиції в порівнянні з минулим роком на один пункт, піднявшись з 81-го місця [16]. Однак методика Світового банку передбачає великий ступінь інтеграції окремих показників і складових, що нівелює вплив кожного з них. Так, падіння рейтингових позицій по пунктах щодо отримання дозволів на будівництво (140 місце), щодо реєстрації прав власності та щодо можливостей по отриманню кредитів, щодо розв'язання ситуацій з неплатоспроможністю, окремі складові нівелюються через зростання по позиціях щодо легкості підключення до електричних мереж та щодо захисту прав дрібних акціонерів. Покращення по останньому пункту відбулось, вірогідно, завдяки приєднанню України до Вашингтонської конвенції щодо захисту прав інвесторів і щодо порядку вирішення інвестиційних спорів [6], що є як суттєвим кроком, так і суттєвим викликом в аспекті реальної спроможності виконати вимоги даної конвенції. Фактор ризику недостатнього виконання умов захисту інвесторів не враховується при визначенні індексу, але є притаманним для національних реалій господарювання. Однак така особливість враховується реальними інвесторами і надходження значних обсягів інвестиційних ресурсів в Україну і Причорномор'я не відбувається.

Стан податкової системи України як складової інвестиційного клімату за останні роки, згідно даним індексу Paying Taxes [17], покращився, (Україна займає 19 місце за показником якості адміністрування податків), однак на реальній інвестиційній привабливості це не позначилось, оскільки не враховуються специфічні риси ведення господарської діяльності та той факт, що податки як потужні стимулятори економічної активності є терміновими і швидкодіючими засобами впливу на стан інвестиційного клімату, а в довгостроковій перспективі мають бути задіяні регуляторні механізми, які гарантуватимуть стабільність та комфортність умов реалізації інвестиційних проектів.

Найбільш розповсюдженими інструментами стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності з метою активізації соціально-економічного розвитку через механізм надання особливих умов господарювання є створення: вільних економічних зон, спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, індустріальних парків, технологічних парків тощо.

Вільними економічними зонами на території Українського Причорномор'я є "Рені" і "Порто-Франко", які формально діють до теперішнього часу, але реального економічного ефекту вони вже не приносять, як і не змогли сприяти інвестиційному зростанню територій з моменту створення таких СЕЗ [1, 2], оскільки очікуваних обсягів капіталовкладень в дані території досягти не вдалось і притік капіталу мав місце лише завдяки дії податкових пільг. Після скасування пільгового режиму оподаткування почалось вилучення капіталу та скорочення інвестиційної діяльності, що пояснюється відсутністю ефективного інституціонального середовища. Так, динаміка капітальних інвестицій на території спеціальних економічних зон "Рені" і "Порто-Франко" характеризується ривкоподібністю,

але має чітку тенденцію до зниження обсягів економічної активності відразу після скасування податкових стимулюючих пільг. За даними Одеської державної обласної адміністрації [18] обсяги надходжень інвестиційних ресурсів в СЕЗ "Порто-Франко" з 2000 року до 2005 року становило 22749,8 тис. грн., тобто, в середньому, 4,5 млн. грн. на рік, що для регіону Українського Причорномор'я та, навіть м.Одеси, не є суттєвою величиною капіталовкладень. Але вже з 2005 року, з моменту скасування податкових пільг, величина капітальних інвестицій впала до 761 тис.грн., а потім надходження нових капіталовкладень на підприємства, розташовані в СЕЗ "Рені" та "Порто-Франко" майже припинилось, мали місце незначні капіталовкладення, спрямовані на підтримку вже діючих підприємств, а не на реалізацію нових проектів [18]. За інформацією офіційного сайту м. Одеса за період від моменту створення СЕЗ "Порто-Франко" до 2005 року було залучено інвестицій на суму близько \$29, 6 млн., з яких 35% (7 млн. дол. США) були іноземними. Підприємствами – суб'єктами СЕЗ за весь період діяльності освоєно інвестицій на загальну суму 94067,8 тис. грн., сплачено до бюджетів усіх рівнів податків та обов'язкових платежів розміром 5570,5 тис. грн. [19].

Статистичні дані свідчать про тривалість регуляторного ефекту від створення спеціальних економічних зон лише протягом терміну безпосередньої дії податкових пільг, через що втрат зазнає бюджет у вигляді недоотримання податків і зборів, а ефект життєздатності від цього фактично відсутній, оскільки інституціональне середовище не зазнає істотних змін і неекономічні організаційні важелі підтримки, які б формували сприятливий діловий клімат не застосовуються.

Надані податкові та інші пільги при реалізації інвестиційних проектів не супроводжувались заходами підтримки життєздатності таких проектів і не висувались вимоги до самих суб'єктів господарювання стосовно подальшого розвитку проектів. Наданих пільг було недостатньо і такі пільги перетворились на самоціль, а не на засіб ініціювання інституціональних капіталовкладень, формування інституціонального характеру.

Для регіонів України заходи поліпшення інвестиційного клімату впроваджуються як за допомогою загальнонаціональних важелів (згідно відповідних законів та інших нормативних документів), так і на локальному рівні. Однак більшість загальнодержавних законодавчих актів визначають заходи впливу на інвестиційний клімат або в цілому в масштабах країни, або в розрізі видів економічної діяльності і характеризуються частіше впливом на суб'єкти господарювання, а не на інвестиційні проекти, які потребують підтримки.

Для формування ефективного інституціонального середовища в інвестиційній сфері регіонів та покращення стану інвестиційного клімату нами пропонується комплексне поєднання економічних та неекономічних механізмів і заходів регулювання інвестиційної діяльності на регіональному (локальному) рівні.

Для забезпечення здатності території залишатись інвестиційно-привабливою, навіть без наявних прямих та непрямих економічних стимулів, що є уособленням принципу життєздатності регуляторного механізму по встановленню сприятливого інституціонального середовища для інвестиційного розвитку економіки регіону, нами пропонується концептуальний підхід до формування сприятливого інвестиційного клімату на локальному рівні, сутність якого полягає у врахуванні особливостей локального соціально-економічного розвитку, положень державної регуляторної політики і забезпеченні сталого розвитку на основі використання місцевих переваг та з врахуванням вимог державної інвестиційної політики.

Стратегічні напрямки реалізації основної концептуальної ідеї регулювання інституціонального забезпечення інвестиційної діяльності в регіоні, а саме - активізації капіталовкладень в соціально-економічний розвиток території на засадах збалансованості та життєздатності, визначаються переліком основних завдань і проблем, які виникають в регіонах, на прикладі Українського Причорномор'я, а також обґрунтовуються ефективною структурою інституціонального середовища, яка є необхідною для досягнення соціально-економічного зростання.

Згідно до пропонованої концептуальної схеми, реалізація механізмів прямого та непрямого стимулювання інвестиційної діяльності має відбуватись за допомогою заходів економічного регулювання, податкового впливу, в сфері політики дозвільної системи тощо. Для їхньої повноцінної реалізації бажаною є наявність відповідних повноважень у самих регіонів або територіальних громад, як це практикується в країнах ЄС, в Китаї. Однак формального інституціонального забезпечення у вигляді Закону "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [3], вважаємо, достатньо для надання громадам розширених повноважень в аспекті регулювання власного інвестиційного клімату на основі прийняття додаткових законодавчих норм загальнодержавного порядку або на базі

існуючого законодавства. Запровадження механізму стимулювання інвестиційної діяльності за допомогою заходів прямого та непрямого економічного регулювання без створення територій зі спеціальними податковими режимами, але в рамках територіальних громад дозволить запобігти впливу політичних факторів.

Заходи сприяння створенню сприятливого інвестиційного клімату (на прикладі Українського Причорномор'я) можуть бути універсальними і застосовуватись в інших регіонах країни, однак деякі специфічні риси мають бути враховані.

Однією з найбільш проблемних територій в Українському Причорномор'ї за критеріями добробуту, рівня безробіття, віддаленості від інфраструктурних центрів, дефіцитності енергетичного забезпечення та транспортного зв'язку є територія Нижнього Дунаю на Південному Заході Одеської області. Одночасно дана територія характеризується концентрацією природних і трудових ресурсів, потенціалом для розвитку вузькоспеціалізованих видів економічної (в тому числі сільськогосподарської діяльності), зручним географічним розташуванням, що створює не лише перспективи для розвитку геополітичного та транскордонного характеру, але і певні ризики. При розробці заходів покращення стану інвестиційного клімату на території Нижнього Дунаю мають бути враховані питання вкрай високого рівня безробіття на одиницю площі та 1000 жителів у порівнянні з іншими регіонами України (вищий в 1,5 - 2 рази, причому 60-70% безробітних складає молодь з середнім віком в 28 років [20]), проблеми транспортного сполучення та іншого інфраструктурного забезпечення.

Заходи по стимулюванню створення сприятливого інвестиційного клімату, на прикладі регіону Нижнього Дунаю умовно можна поділити на такі, що є специфічними для даної території та на заходи загального характеру, які можуть бути застосовані для регіонів, територіальних громад та інших утворень в сучасних умовах на території України. Також важливим є розподіл заходів на прямі та непрямі, а також на заходи швидкого стимулювання і справлення економічного впливу та заходи непрямого економічного впливу, спрямовані на покращення регуляторних процедур, стратегування соціально-економічного розвитку та забезпечення гарантій прав власності інвесторів.

Заходи податкової підтримки інвестиційного розвитку повинні носити не лише фіскально-економічний характер. Тому пільги з таких податків, регулювання яких не належить до компетенції територіальних громад можуть носити лише тимчасовий стимулюючий характер, оскільки повноважень щодо управління ставками таких податків або базами їхнього нарахування громади не мають як з адміністративних, так і з об'єктивних економічних причин. Перспективними регуляторні заходи можна вважати в частині тих податків і зборів, які віднесені до розряду місцевих, та за якими закріплена функція формування і наповнення бюджетів територіальних громад (по мірі їхньої значущості в наповненні бюджетів територіальних громад) [21]:

- податок на доходи фізичних осіб (60% спрямовується до бюджетів громад);
- податок на майно;
- акцизний податок;
- єдиний податок та фіксований сільськогосподарський податок;
- екологічний податок;
- податок на транспортні засоби;
- інші місцеві податки і збори.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для закріплення повноцінних можливостей територіальних громад щодо управління ставками і базами з основних місцевих податків і зборів необхідними є зміни до Податкового кодексу України [22], а саме: розділи 6 - 14 стосовно більшості місцевих податків окрім податку на доходи фізичних осіб. Стосовно єдиного податку з підприємців, то стимулюючі інструменти для місцевих громад вже законодавчо закріплені в статті 293 Податкового кодексу України [22] передбачено повноваження місцевих рад (районних, міських, селищних) щодо встановлення ставок єдиного податку з підприємців в межах від 1 до 20% від мінімальної заробітної плати. Стаття 292 передбачає непрямий спосіб регулювання фіксованого сільськогосподарського податку через встановлення місцевими радами розміру грошової оцінки земель, які є угіддями фермерів і є базою для нарахування податків. Також передбачена можливість встановлення ставок з податку на нерухомість місцевими радами, в статті 266 Податкового кодексу України [22]. Для інших місцевих податків і зборів можливості локального регулювання не передбачені. Пропонуємо запровадити можливість для органів влади територіальних громад

визначати ставки та керувати базами нарахування місцевих податків і зборів з метою справлення непрямого регулюючого впливу на стан інвестиційного клімату на локальному рівні.

Для регулювання громадами доходів в частині податку на доходи фізичних осіб пропонуємо поєднати заходи впливу з податком на прибуток підприємств. Класичним регуляторним заходом для більшості спеціальних економічних зон є застосування нульової ставки з податку на прибуток протягом перших років реалізації інвестиційних проектів. Такого роду зміни потребують прийняття спеціального закону і проходження законодавчих процедур з ризиками політичних спекуляцій. Пропонуємо запровадити норму звільнення від податку на прибуток фінансового результату, інвестованого в господарську діяльність вітчизняного суб'єкта господарювання під реалізацію інвестиційного проекту за умови, що рівень заробітної плати найманих працівників в даному проекті становитиме хоча б вдвічі більшу суму від рівня середньої заробітної плати за видом економічної діяльності, де реалізується даний проект або має бути втричі більшим за рівень мінімальної заробітної плати в країні. Реалізація даної пропозиції потребуватиме внесення змін в статтю 157 Податкового кодексу України і в результаті буде отримано потужний інструмент стимулювання розвитку інвестиційної діяльності на території громад без необхідності затвердження спеціального правового статусу окремих територій. Даний підхід відповідатиме принципу дотримання загальних економічних умов і правил ведення господарської діяльності на умовах рівних конкурентних переваг і можливостей. Також спосіб дії даної податкової пільги не тільки стимулюватиме зростання виплат по заробітних платах, що підвищуватиме соціальні стандарти на територіях, але і дозволить реалізувати попроектний підхід до стимулювання інвестиційної діяльності, коли об'єктом застосування пільги стане конкретний інвестиційний проект, а не суб'єкт господарювання, що нівелюватиме можливості оптимізаційних маніпулювань. Економічна ефективність оподаткування не прибутку, а похідних від реінвестованого фінансового результату виплат (наприклад зарплати) доведена відповідними розрахунками [23]. Забезпечення реальних повноважень для територіальних громад щодо управління базами та ставками основних місцевих податків і зборів надасть можливість забезпечувати фінансово-бюджетну самодостатність територіальних громад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про спеціальну (вільну) економічну зону "Порто-франко" на території Одеського морського торговельного порту [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1607-14>
2. Про спеціальну економічну зону "Рені". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1605-14>
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
4. Лайко О.І. Механізм покращення інвестиційного клімату регіону (на прикладі Українського Причорномор'я) (Лайко О.І., Чехович З.В.) // Економічні інновації. № 61. - С. 203-213
5. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812
6. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060
7. Investing in Ukraine PricewaterhouseCoopers [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pwc.com/ua/en/publications/publication001.html>
8. Investment Climate. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/topic/competitiveness/brief/investment-climate>
9. Резнік Н.П. Чинники формування інвестиційного клімату. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008febr/1_rezник.php
10. Загорянська О.Л. Інвестиційний клімат і чинники, що його формують [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kdu.edu.ua/statti/2008-1/124.pdf>
11. Монастирський Г.Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2010. – 464 с.
12. The U.S. Ukraine Business Council (USUBC) and The Bleyzer Foundation (TBF) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.usubc.org/site/recent-news/ukraine--039-s-investment-climate->

survey

13. LINK. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.chemonics.com/OurWork/OurProjects/Pages/Ukraine-Local-Investment-and-National-Competitiveness.aspx>

14. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. - Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/files/8cd09.docx>

15. The International Property Rights Index 2016 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://internationalpropertyrightsindex.org/countries?f=&o=&r=СЕЕСА>

16. Doing business [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#starting-a-business>

17. Paying Taxes [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/paying-taxes/>

18. Аналітичні дані, отримані від Одеської державної обласної адміністрації

19. Офіційний сайт м. Одеса. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ua/>

20. Оцінка безробіття в євро регіоні Нижній Дунай. Державна служба зайнятості. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=74A599439EC5930088A52F15A4504E56?art_id=204989&cat_id=364661

21. Бюджети об'єднаних громад Львівщини: нові виклики та можливості. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/06/Byudzheti-OTG.pdf>

22. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

23. Лайко О.І. Трансформація інвестиційної системи України/ ІПРЕД НАН України. - Одеса. 2015. - 420с.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro spetsialnu (vilnu) ekonomichnu zonu "Porto-franko" na terytorii Odeskoho morskoho torhovelnoho port» vid 31.03.2005 № 1607-14 [The Law of Ukraine «On the Special (Free) Economic Zone 'Porto-Franko' in the Territory of Odesa Trade Seaport» from 31.03.2005 № 1607-14]. (2005, 31 March). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada, 26, 208[in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy «Pro spetsialnu ekonomichnu zonu "Reni"» vid 31.03.2005 № 1605-14 [The Law of Ukraine « On the special economic zone “Reni”» from 31.03.2005 № 1605-14]. (2005, 31 March). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada, 25, 196 [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy «Pro dobrovilne ob'iednannia terytorialnykh hromad» vid 05.02.2015 № 157–19. (2015, 05 February). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada, 13, 91 [in Ukrainian].

4. Laiko, O.I. Chechowich, Z.V. (2016) Mekhanizm pokrashchennia investytsiinoho klimatu rehionu (na prykladi Ukrainiskoho Prychornomor'ia) [The mechanism of improving the investment climate in the region (example of Ukrainian Black Sea)] Ekonomichni Innovatsii –Economic innovation, № 61, 203–213 [in Ukrainian].

5. Proekt Zakonu Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo detsentralizatsii vlady) vid 01.07.2015 № 1-1/458. (2015, 01 July). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 [in Ukrainian].

6. Konventsiiia pro poriadok vyrishennia investytsiinykh sporiv mizh derzhavamy ta inozemnymy osobamy: konventsiiia vid 18.05.1965 (Ratyfikovano Zakonom № 1547-III vid 16.03.2000) [Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of other States. Ratified by Law of Ukraine № 1547-III of 16.03.2000] (2000, 16 March). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060 [in Ukrainian].

7. Investing in Ukraine PricewaterhouseCoopers [Elektronny`j resurs]. – Retrieved from <http://www.pwc.com/ua/en/publications/publication001.html> [in English].

8. Investment Climate. [Elektronny`j resurs]. – Retrieved from

<http://www.worldbank.org/en/topic/competitiveness/brief/investment-climate> [in English].

9. Reznik, N.P. (2008). Chynnyky formuvannia investytsiinoho klimatu [Determinants of investment climate]. Proceedings from Investment priorities for the globalization era: the impact on the national economy and private business' 2008: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia (14-15 fevralia 2008 h.) – International Scientific and Practical Conference. (Vol.1, pp. 25-27). Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

10. Zahorianska, O.L. (2008). Investytsiinyi klimat i chynnyky, shcho yoho formuiut [Investment climate and the factors that shape it] Visnyk Kremenchutskoho natsionalnoho universytetu – Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, 1, 124-126 [in Ukrainian].

11. Monastyr's'kyj, H.L. (2010). Modernizatsijna paradyhma upravlinnia ekonomichnym rozvytkom terytorial'nykh spil'not bazovoho rivnia [Management's modernization paradigm of economic development of local communities baseline]. Ternopil': Ekonomichna dumka, 464 [in Ukrainian].

12. Ukraine's investment climate survey(2016). U.S.-Ukraine Business Council (USUBC). [usubc.org](http://www.usubc.org). Retrieved from <http://www.usubc.org/site/recent-news/ukraine--039-s-investment-climate-survey> [in English].

13. LINK. [Elektronny`j resurs]. – Retrieved from <http://www.chemonics.com/OurWork/OurProjects/Pages/Ukraine-Local-Investment-and-National-Competitiveness.aspx> [in English].

14. Analychnyi zvit pro stan i perspektyvy rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini (2013). [Analytical report on the status and prospects of development of small and average business in Ukraine]. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan rehuliatornoj polityky ta rozvytku pidpriemnytstva – The State Service of Ukraine for Regulatory Policy and Entrepreneurship Development, 55 p. Retrieved from <http://www.dkrp.gov.ua/files/8cd09.docx> [in Ukrainian].

15. The International Property Rights Index (2016). Countries. Eastern Europe And Central Asia. internationalpropertyrightsindex.org. Retrieved from <http://internationalpropertyrightsindex.org/countries?f=&o=&r=CEECA> [in English].

16. Blahopryiatnost uslovyi vedenia byznesa. Sozdanye predpriyati. Ukrayna [Ease of Doing Business. Starting a Business. Ukraine]. (2017). doingbusiness.org. Retrieved from <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreconomies/ukraine#starting-a-business> [in Russian].

17. Ease of Doing Business. Paying Taxes. Ukraine (2017). doingbusiness.org. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/ukraine#paying-taxes> [in English].

18. Analychni dani, otry`mani vid Odes`koyi derzhavnoyi oblasnoyi administraciyi [in Ukrainian].

19. Odeska miska rada: of. sait mista [Odessa City Council]. omr.gov.ua. Retrieved from <http://omr.gov.ua/ua/> [in Ukrainian].

20. Ocinka bezrobittya v yevroregioni Nyzhnij Dunaj. Derzhavna sluzhba zajnyatosti. Retrieved from http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=74A599439EC5930088A52F15A4504E56?art_id=204989&cat_id=364661 [in Ukrainian].

21. Baranetskyi, T. (2016) Biudzhety obiednanykh hromad Lvivshchyny: novi vyklyky ta mozhlyvosti: analychne doslidzhennia [The budgets of unified communities of Lviv region: challenges and opportunities]. dialog.lviv.ua. Retrieved from <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/06/Byudzhety-OTG.pdf&hl=uk> [in Ukrainian].

22. Podatkovyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI [Tax Code of Ukraine from 02.12.2010 № 2755-VI]. (2010, 02 December). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada, 13-14, 15-16, 17, 112 [in Ukrainian].

23. Laiko, O.I. (2014). Transformatsiini protsesy v investytsiinii systemi ekonomiky Ukrainy [Transformation processes in Ukrainian Economy's Investment System]. Odesa: IMPEERNASU [in Ukrainian].